

ΑΒΒΑ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΠΟΠΟΒΙΤΣ (1894-1979)

Σύντομη βιογραφία και Θεόσοφες διδαχές ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΥΨΕΛΗ»

Ο όσιος και θεοφόρος πατήρ Ιουστίνος γεννήθηκε στις 25 Μαρτίου του 1894, ξημερώματα του Ευαγγελισμού στην πόλη Βράνιε της νοτίου Σερβίας. Ο πατέρας του ονομαζόταν Σπυρίδων και η μητέρα του Αναστασία. Κατά την βάπτισή έλαβε το όνομα Ευάγγελος. Η οικογένεια του πατέρα του ήταν εκ παραδόσεως ιερατική και είχε δώσει στην ορθόδοξη Εκκλησία τουλάχιστον επτά ιερωμένους. Αυτό εξάλλου φανερώνει και το επώνυμο Πόποβιτς = Παπαδόπουλος. Από μικρό παιδάκι ακόμα, συχνά επισκεπτόταν με τούς γονείς του τον άγιο Πρόχορο τον Θαυματουργό στην κοντινή Μονή Πτσίνσκι όπου και είδε με τα μάτια του την θεραπεία της μητέρας του από βαριά ασθένεια.

Μια δεύτερη πηγή ευλάβειας για τον μικρό Ευάγγελο ήταν η τακτική ανάγνωση του Ευαγγελίου από τα δεκατέσσερα του χρόνια μα και η ασκητική βίωση του μέχρι το τέλος της ζωής του.

Τρίτη πηγή θείας έμπνευσης έγινε για τον μικρό Πόποβιτς η ανάγνωση των Συναξαριών και αργότερα των έργων των Αγίων Πατέρων της Εκκλησίας. Έλεγε ο ίδιος χαρακτηριστικά: «η Ορθοδοξία δεν είναι βιβλιοθήκη, την οποία μπορείς να μελετήσεις, αλλά βίωμα το οποίο καλείσαι να ζήσεις. Η Ορθοδοξία είναι πρώτιστα βιοτή και μάλιστα Όσια Βιοτή και ύστερα διδαχή και μάλιστα διδαχή ζωής, χάριτος, η οποία δεν έχει τίποτε από την νέκρα του σχολαστικισμού και τον ορθολογισμό του προτεσταντισμού. Η Ορθοδοξία έχει την δική της μεθοδολογία και παιδαγωγική, τους Βίους των Αγίων».

Από την φύση του φιλόσοφος και διψασμένος για την θεία μα και την ανθρώπινη γνώση, ο μικρός Ευάγγελος εγγράφεται στα 1905 στην Εκκλησιαστική Σχολή του Αγίου Σάββα στο Βελιγράδι όπου αξιώθηκε να έχει ως δάσκαλο του τον φωτισμένο άγιο Νικόλαο Βελιμίροβιτς. Τελείωσε την Σχολή στα 1914 μα τον πρόλαβε ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος και στρατεύτηκε ως νοσοκόμος. Ακολουθώντας την τύχη του σέρβικου στρατού, πήρε το δρόμο της εξορίας μέσα από τα βουνά της Αλβανίας προς την Κέρκυρα. Καθ' όδόν ένοιωσε πλέον έτοιμος να αφιερώσει την ζωή του στο Χριστό και με την ευλογία του Μητροπολίτου Βελιγραδίου Δημητρίου έλαβε στην Σκόδρα το μοναχικό σχήμα την 1η Ιανουαρίου του 1916 και πήρε το όνομα του αγίου μάρτυρος και φιλοσόφου Ιουστίνου.

Από την Κέρκυρα, μετά από ενέργειες του Μητροπολίτου Δημητρίου, φεύγει με μια ομάδα φωτισμένων θεολόγων για θεολογικές σπουδές στην Αγία Πετρούπολη. Σύντομα όμως, λόγω των πολιτικών εξελίξεων στην Ρωσία, αναγκάστηκε να την εγκαταλείψει και να μεταβεί στην Οξφόρδη. Εκεί έμεινε δύο χρόνια ετοιμάζοντας την διδακτορική του εργασία με θέμα «Η θρησκεία και η φιλοσοφία του Ντοστογιέβσκι». Η εμμονή του στην κριτική του δυτικού Χριστιανισμού και στην υπεράσπιση του Ντοστογιέβσκι του κόστισε την απόρριψη της διατριβής. Έτσι στα 1919, όταν, μετά το τέλος του πολέμου, γύρισε στην πατρίδα του τοποθετήθηκε ως καθηγητής θεολογίας στο Σρέμσκι Κάρλοβτσι. Σύντομα μεταβαίνει στην Αθήνα για να λαβή τελικά εκεί το διδακτορικό του δίπλωμα στην Πατρολογία στα 1926 με θέμα «*Το πρόβλημα του προσώπου και της γνώσεως στον Άγιο Μακάριο τον Αιγύπτιο*». Γνώριζε πολύ καλά την παλαιοσλαβική, την αρχαιοελληνική, την λατινική, την ρωσική, την νεοελληνική, την αγγλική, την γερμανική και την γαλλική.

Στα επόμενα έτη εργάστηκε στις Εκκλησιαστικές Σχολές του Καρλοβικίου, της Πριζρένης και του Μοναστηρίου (Βίτολα). Στα 1930-31 ή Σερβική Εκκλησία τον έστειλε μαζί με τον Μητροπολίτη Ιωσήφ σε ιεραποστολική αποστολή στην Τσεχοσλοβακία. Εκεί εργάστηκαν επί ένα χρόνο στην διαφώτιση και οργάνωση των ενοριών και του μοναχικού βίου των ορθοδόξων Σλοβάκων στα Καρπάθια οι όποιοι επέστρεφαν και πάλι στην Ορθοδοξία από την Ουνία. Ενώ ακόμη βρισκόταν εκεί, εξελέγη το 1931 επίσκοπος της νεοσυσταθείσης Επισκοπής Καρπαθίας αλλά από ταπείνωση δεν δέχτηκε την θέση εκείνη.

Στην διάρκεια της γερμανικής κατοχής βρέθηκε σε διάφορες μονές και σταδιακά στο Βελιγράδι, μοιραζόμενος την τύχη του λαού του. Με την εγκαθίδρυση της νέας κομμουνιστικής εξουσίας στην Γιουγκοσλαβία το 1945, ο πατήρ Ιουστίνος εξεδιώχθη από το Πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου μαζί με άλλους 200 καθηγητές. Σύντομα συνελήφθη στην μονή Σούκοβο του Πίροτ στη νότια Σερβία (1946) και φυλακίστηκε. Λίγο έλειψε να εκτελεστεί από το καθεστώς ως «εχθρός του λαού», αλλά σώθηκε την τελευταία στιγμή όταν ο Πατριάρχης Γαβριήλ κατά την επιστροφή του από το Άουσβιτς απήτησε την αποφυλάκιση του.

Διωγμένος από το Πανεπιστήμιο και δίχως κάποια σύνταξη, στερημένος από τα ανθρώπινα, θρησκευτικά και πολιτικά του δικαιώματα, ο πατήρ Ιουστίνος έζησε ουσιαστικά έγκλειστος στην μικρή γυναικεία μονή των Αρχαγγέλων στο Τσέλιε του Βάλιεβο. Ακόμη και εκεί όμως οι πολιτικές αρχές δεν τον άφηναν ήσυχο. Πέρα από την συνεχή και ασφυκτική παρακολούθηση, συχνές ήταν και οι ανακρίσεις στην πολιτική διοίκηση του Βάλιεβο. Σε περιόδους δε κρισίμων συνεδριάσεων της Ιεράς Συνόδου στο Βελιγράδι, του απαγορευόταν οποιαδήποτε έξοδος από την μονή επί μήνες από τον φόβο τυχόν επιρροής του στους επισκόπους. Παρά τις δύσκολες αυτές και οδυνηρές συνθήκες ο πατήρ Ιουστίνος προσευχόταν αδιάλειπτα, επικοινωνούσε με όσους είχαν το θάρρος να τον επισκέπτονται, συνέχιζε το ιεραποστολικό του έργο και έγραφε συνεχώς δίχως να σταματήσει την παράλληλη μελέτη των προσφιλών του Αγίων Πατέρων και των Συναξαριών.

Λειτουργούσε καθημερινά, νήστευε πλήρως όλες τις Παρασκευές του έτους καθώς και την Α' Εβδομάδα των Νηστειών και την εβδομάδα των Παθών ενώ έκανε και άλλες νηστείες εκτός από τις διατεταγμένες της Εκκλησίας. Ακολουθώντας πιστά το μακραίωνα μοναστικό τυπικό,

τελούσε όλες τις ακολουθίες του νυχθημέρου. Εκατοντάδες ήταν τα ονόματα που μνημόνευε στην Θεία Λειτουργία, ονόματα που του έδιναν είτε προφορικά είτε μέσω επιστολών.

Παρά τον αυστηρό περιορισμό του από τις πολιτικές αρχές, ή φήμη του εξαπλώθηκε γρήγορα και πέρασε τα σύνορα της Σερβίας. Έτσι, τον επισκέπτονταν όχι μονάχα Σέρβοι από διάφορες περιοχές της χώρας αλλά και πολλοί Έλληνες. Εκοιμήθη εν Κυρίω στις 25 Μαρτίου 1979, ανήμερα του Ευαγγελισμού μα και ημέρα της γεννήσεως του.

Ο πατήρ Ιουστίνος, αφού εντρύφησε εμπειρικά στα έργα των Πατέρων της Εκκλησίας, καρποφόρησε αυτή του την μελέτη και στα δικά του συγγράμματα όπου εύκολα διαφαίνεται το θεολογικό βάθος μα και το συγγραφικό του τάλαντο. Δύο είναι τα κεντρικά χαρακτηριστικά τού όλου συγγραφικού του μόχθου, τα όποια συναντώνται σε όλα του τα έργα, από το πιο σύντομο μέχρι και το πιο εκτενές, και από το πιο βαθύ μέχρι και το πιο εκλαϊκευμένο. Το πρώτο είναι ή αγάπη του για το πρόσωπο του «Θεανθρώπου Χριστού». Ίσως αυτή να είναι ή πιο συχνή έκφραση μέσα στο έργο του. Γύρω από τον Θεάνθρωπο στρέφονται τα πάντα, από Αυτόν πηγάζουν όλα και σε Αυτόν απολήγουν, ενδοχρονικά μα και εσχατολογικά. Το δεύτερο εξίσου σπουδαίο είναι ή μέριμνα του στο να μην αποκλίνει από την αλάνθαστη γραμμή των θεοφόρων Πατέρων της Ορθοδόξου Ανατολής. Ο υπερπλήρης αγάπης πατήρ Ιουστίνος είναι συνάμα και διαχρονικά ό ανυποχώρητος εις τα της πίστεως και ζηλωτής της εκκλησιαστικής τάξεως θεολόγος.

Ήδη την περίοδο 1932-35 συνέγραψε το δίτομο έργο «Ορθόδοξος φιλοσοφία της Αληθείας», την γνωστή Δογματική του, το όποιο τού χάρισε την έδρα της Δογματικής στην Θεολογική Σχολή τού Πανεπιστημίου τού Βελιγραδίου. Τον τρίτο τόμο εξέδωσε λίγο πριν από την κοίμηση του, το 1978. Από πολλούς συγχρόνους ερευνητές θεωρείται ως ή πληρέστερη ορθόδοξη Δογματική και έχει ήδη μεταφραστεί στην γαλλική ενώ μεταφράζεται στην αγγλική και στην ελληνική.

Άλλο μνημειώδες έργο του είναι οι Βίοι των Αγίων σε 12 τόμους και ή Ερμηνεία της Καινής Διαθήκης σε 7 τόμους. Η μονή του Τσέλιε έχει ήδη ξεκινήσει την έκδοση των απάντων του τα όποια υπολογίζονται σε σαράντα τόμους από τούς οποίους έχουν κυκλοφορήσει περί τούς τριάντα. Με αφορμή την συμπλήρωση τριακονταετίας από την εις Κύριον εκδημία του, μεταφέρουμε στο παρόν πόνημα μία συνοπτικότερη εκλογή από το τεράστιο συγγραφικό του πλούτο ως ευκαιρία γνωριμίας των φιλαγίων αναγνωστών με μια μεγάλη μορφή ενός συγχρόνου ομολογητού και διδασκάλου της μαχόμενης Ορθοδοξίας.

Η Ιερά Μονή του Τσέλιε

Η Ιερά Μονή του Τσέλιε βρίσκεται σε απόσταση 6 χιλιομέτρων νοτιοδυτικά της πόλης του Βάλιεβο, στις όχθες του ποταμού Γράδατς. Το μοναστήρι είναι χτισμένο μέσα σε ένα ορεινό, γραφικό και καταπράσινο τοπίο, μέσα σε μία μικρή κοιλάδα στα όρια του χωρίου Λέλιτς το όποιο είναι και ή γενέτειρα τού μεγάλου συγχρόνου άγιου της Σερβικής Ορθοδόξου Εκκλησίας Νικολάου Βελιμίροβιτς. Η γύρω περιοχή με τα πολλά βουνά και τις μικρές κοιλάδες κάνουν το μοναστήρι αθέατο και ό επισκέπτης πρέπει να μπει στη μικρή κοιλάδα για να το αντικρίσει.

Η ακριβής χρονολογία κτίσεως της μονής δεν είναι γνωστή. Σύμφωνα με τα υπάρχοντα ιστορικά στοιχεία ή ίδρυση της μονής ανάγεται στους μεσαιωνικούς χρόνους, ενώ ιδιαίτερη παράδοση το θέλει ως κτίσμα του βασιλέως Δραγούτιν (1282-1316). Κατά την μακρά και σκοτεινή τουρκική σκλαβιά κήκε, γκρεμίστηκε και ανακαινίστηκε αρκετές φορές. Οι προεστοί της μονής προσέφεραν πολλά στους αγώνες του σέρβικου έθνους κατά των κατακτητών και αλλοθρήσκων. Κατά τον 19ο αι. ιδρύεται στη μονή Δημοτικό Σχολείο, από τα πρώτα που λειτούργησαν στην ελεύθερη Σερβία. Στο σχολείο αυτό έμαθε τα πρώτα του γράμματα και ο άγιος Νικόλαος Βελιμίροβιτς. Στα 1837 ή μονή μετατράπηκε σε ενοριακό ναό και έτσι παρέμεινε ως το 1928 όταν με απόφαση της Σερβικής Ιεράς Συνόδου μετατράπηκε σε γυναικεία μονή.

Το καθολικό της μονής τιμά τη Σύναξη των Αρχαγγέλων Μιχαήλ και Γαβριήλ. Πρόκειται για βασιλική μετά τρούλου. Ο τρούλος είναι εννεάπλευρος προς τιμήν των εννέα αγγελικών ταγμάτων. Η μονή βρίσκεται στη διοικητική δικαιοδοσία της μητροπόλεως Σάμπατς και Βάλιεβο. Ο μεγαλύτερος θησαυρός που ή μονή φυλάσσει και προσφέρει προς προσκύνηση, ευλογία και παρηγοριά των δεκάδων προσκυνητών είναι ο απέριπτος τάφος του οσίου αββά Ιουστίνου Πόποβιτς ό όποιος εγκαταβίωσε στη μονή επί 28 συνεχόμενα έτη μέχρι της κοιμήσεως του το 1979.

* * *

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΑΣΚΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ

*Που είναι ό Χριστός της Ευρώπης; Που θα γεννηθή ό Χριστός; Μήπως στην ατσαλένια κονίστρα που γεννήθηκε το γερμανικό βρέφος, ό ευρωπαϊκός πόλεμος; Χριστιανισμοί εδώ, χριστιανισμοί εκεί, στην έρημο και στις πόλεις, στα κανόνια και στους φόνους, μα ό Χριστός πουθενά: «Ότι ήσαν τον Κύριον μου και ουκ οίδα που έθηκαν αυτόν» (Ιω. 20, 13). Ήρθαν πολλοί με το ένδυμα του Χριστού επάνω τους και τον λύκο μέσα τους. Ήρθαν πολλοί με το όνομα του Χριστού λέγοντας: «Εγώ ειμί ό Χριστός», μα διέκρινα πώς αγάπη Χριστού δεν είχαν μέσα τους....

*Τροφή μου είναι τα βιβλία, γράμματα τρώω - με τα γράμματα τρέφομαι. Βιβλιοφάγος και γραμματοφάγος, για αυτό είμαι μονίμως πεινασμένος και διψασμένος. Σαν να μου έχουν πέσει τα αυτιά και δεν ακούω τούς λόγους Εκείνου: «Εμόν βρώμα έστιν, ίνα ποιώ το θέλημα του πέμψαντός με» (Ιω. 4, 34). Το γράμμα αποκτείνει, το πνεύμα ζωοποιεί. Όλη ή σοφία του ανθρώπου και όλη ή επιστήμη δεν είναι τάχα ένα κομποσκοίνι από γράμματα; Ό άνθρωπος έγινε γραμματισμένος, έγινε όλος ένα αλφάβητο και νομίζει πώς έγινε το αλφάβητο όλου του κόσμου και του Θεού. Ό πολιτισμός μας γεννήθηκε μέσα στα τυπογραφεία, και κάθε τί το πολιτισμένο υποκλίνεται μπροστά στα γράμματα, σε αυτά τα λεπτεπίλεπτα είδωλα. Έτσι, τα γράμματα έγιναν ό θησαυρός και οι εκτιμητές κάθε αξίας. Ακόμα και ό Θεός άρχισε να εκτυπώνεται αφού έπαψε να βιώνεται και να επιβιώνει. Τα τυπογραφεία μεταμορφώθηκαν σε ναούς, σε βασιλεία των γραμμάτων, αυτός είναι ό πολιτισμός μας.

Βασίλευσε το γράμμα και σήμερα σκοτώνει την Ευρώπη, αφού «το γράμμα αποκτέννει, το δε πνεύμα ζωοποιεί» (Β' Κορ. 3,6).

*Η αμαρτία είναι το μόνο παρά φύσιν μέσα στην φύση και μαζί της ό θάνατος και ό διάβολος. Η τριάδα αυτή είναι το μοναδικό αφύσικο πράγμα μέσα στην φύση του Θεού, το μόνο ενάντιο στην φύση. Εδώ το αφύσικο αυτοανακηρύχθηκε σε φυσικό. Επί πλέον, ό θάνατος ανακηρύχτηκε σε ζωή και ό διάβολος ανακηρύχτηκε σε Θεό.

*Όταν μπαίνω σε αίθουσα δίχως εικόνα, μου μοιάζει τυφλή, απρόσωπη, δίχως παράθυρο στον ουρανό.

*Η προσευχή είναι πρόσφορο ζυμωμένο από δάκρυα και καρδιά.

*Για ποιό λόγο υπάρχει ό χρόνος; Ποιό το νόημα του χρόνου; Μα για να σαρκώσει την αιωνιότητα, διά της σαρκώσεως του Θεού σε άνθρωπο. Για να επιτελέσει την θέωση του ανθρώπου, διά του Θεανθρώπου, και διά μέσου του ανθρώπου την θέωση του χρόνου και του χώρου, δηλ. του κόσμου (Ρμ. 8, Έφ. 1 και 4, Κολ. 2). Η σάρκωση του Θεού Λόγου, η ενανθρώπηση Του αποτελεί το κέντρο του χρόνου και της ύλης, του ανθρώπου ως ψυχοφυσικής υπάρξεως.

*Από τότε πού εμφανίστηκαν σε μας οι εφημερίδες, ή ανάγνωση δηλαδή των εφημερίδων, έγιναν ή «πρωινή προσευχή του μοντέρνου ανθρώπου». Αυτός ό «μοντέρνος» άνθρωπος μεταλλάσσεται γοργά σε «υπάνθρωπο» του οποίου ό πρόγονος μα και ό έσχατος απόγονος είναι ό «απάνθρωπος».

*Στον Οικουμενισμό, όλες οι αδυναμίες, οι αποκλίσεις, τα λάθη, προέρχονται από την κατάχρηση του Αγίου Πνεύματος. Στην περίπτωση αυτή απαιτούνται οι αυστηρότατοι περιορισμοί και ή διορατικότητα των Πατέρων: το Άγιο Πνεύμα δίδεται μονάχα στην Εκκλησία του Θεανθρώπου, ως ανταμοιβή της πίστεως στον Θεάνθρωπο. Απόδειξη αυτού είναι ή Πεντηκοστή. Δεν δίδεται εκτός Εκκλησίας, εκτός Θεανθρώπου. Όλες οι αποκλίσεις δεν είναι παρά ανθρωπιστικές πλάνες. Αυτή είναι η αποστολική παράδοση και κληρονομιά.

*Εξάλλου, έτσι δικαιολογούνται όλες οι δυτικές «εκκλησίες» και αιρέσεις, τα φορτώνουν όλα στο Πνεύμα το Άγιο. Πορεύονται «κατ' άνθρωπον» με τον ακόλουθο τρόπο: αντί της μεθόδου του Σωτήρος -της αναγεννήσεως του έσω άνθρωπου- οδεύουν την οδό του ευρωπαϊκού ουμανισμού πασχίζοντας να μεταμορφώσουν το πρόσωπο, διά της κοινωνίας και όχι διά της οδού του Σωτήρος ή οποία συνίσταται στη σωτηρία του ανθρώπου, διά του Θεού και όχι διά της κοινωνίας.

*Μην πορεύεσαι μονάχος κανένα δρόμο του κόσμου αυτού παρά μονάχα έχοντας μπροστά σου τον Κύριο Ιησού ή με την ευχή του Ιησού εμπρός σου, με την πίστη σε Εκείνον εμπρός σου, με την αγάπη προς Εκείνον εμπρός σου, με την ανάσα, το δάκρυ και την κραυγή προς Εκείνον εμπρός σου. Τότε θα φεύγει από μπροστά σου κάθε θάνατος και κάθε πειρασμός, μα όχι εξαιτίας σου αλλά εξαιτίας Εκείνου πού στέκει μπροστά σου.

*Ο Κύριος χάριν της νηστείας δίδει την προσευχή σε αυτόν πού νηστεύει. Για χάρη πάλι της προσευχής, δίδει την νηστεία.

*«Ου γάρ έστιν ή βασιλεία του Θεού βρώσις και πόσις, αλλά δικαιοσύνη και ειρήνη και χαρά εν Αγίω Πνεύματι» (Ρμ. 14, 17). Ό

χριστιανοσοσιαλισμός ή ο κομμουνισμός υπερτονίζει το αντίστροφο ρητό: ή βασιλεία του Θεού είναι βρώσις και πόσις!

*Διά του Βαπτίσματος, ό καθένας μας καθίσταται ένας πιθανός άγιος. Οι Άγιοι εφάρμοσαν στην ζωή τους όλο το πρόγραμμα της ζωής, προδιαγεγραμμένο διά του αγίου Βαπτίσματος, σπερματικώς δοσμένο.

*Εκείνο πού δεν μπορεί να συνθλίψει ή μυλόπετρα της λογικής θα το συνθλίψει ή μυλόπετρα της Χάριτος... Ή προσευχή λεπτύνει σταδιακά την ψυχή, εξαλείφει ακάθαρτους λογισμούς και αισθήματα, μεταπλάθει ατέλειες. Το σώμα στο τέλος καθίσταται ναός του Αγίου Πνεύματος. Αυτός είναι ό δρόμος του Χριστιανού: από τον εαυτό του προς τον Θεό, πού σημαίνει από τον διάβολο προς τον Θεό. Και αν ακόμη ό Θεός απέσυρε όλα τα θαυμάσια Του από αυτό τον σκοτισμένο πλανήτη, δεν έχει αποσύρει όμως το πιο αγαπητό Του θαύμα: τούς οικτιρμούς και το έλεος. Αυτά θα τα αποσύρει τελευταία, κατά την ήμερα της Φοβέρας Κρίσεως.

*Τι είναι οι Βίοι των Αγίων; Είναι τα δόγματα μεταφρασμένα σε ζωή. Και τι είναι τα δόγματα; Είναι οι βίοι των Αγίων στην πράξη.

*Με την προσευχή να ξηραίνεις τα πάθη της διανοίας σου, με την νηστεία τα πάθη του σώματος. Γιατί μέσα από αυτές τις δύο αρετές ενεργούν όλες οι υπόλοιπες.

*Την αμαρτία και το κακό θα πρέπει να τα εκλάβουμε ως ασθένεια της ανθρώπινης φύσης και όχι σαν φυσική αναγκαιότητα, σαν ένα ατύχημα, αρρώστια, σαν τον ορμαθό όλων των ασθενειών: τον θάνατο, τον όποιο καλούμαστε να θεραπεύσουμε.

*Ούτε ό θάνατος είναι αναγκαιότητα, ούτε ή δουλεία στην αμαρτία και το κακό, ούτε και ή υπηρεσία στο διάβολο. Όποιος με αυτό τον τρόπο σκέφτεται ή έτσι διδάσκει ή το ισχυρίζεται, δεν είναι Χριστιανός. Αντίθετα, είναι χριστιανομάχος αφού απορρίπτει την ουσία του Χριστιανισμού και όλο τον αγώνα του Χριστού, την σωτηρία. Επειδή Εκείνος ήρθε για να μας σώσει: από τον θάνατο, την αμαρτία, τον διάβολο. Έτσι για πολλούς ό Χριστιανισμός έπαψε να είναι άσκηση και αναγκαιότητα και κατήντησε: κόσμημα ή εθνικό έθιμο, λαϊκή παράδοση, μνημείο, ηθικισμός, φιλοσόφημα, όλα έκτος από ριζοσπαστική μεταμόρφωση του ανθρώπου, από θνητό σε αθάνατο, από αμαρτωλό σε αναμάρτητο, από διαβολεμένο σε άνθρωπο του Θεού. Ο Χριστιανισμός έγινε ρηχός, τόσο ρηχός πού καταστράφηκε πλήρως. Έτσι, ό υλικός πολιτισμός έγινε το πάν. Χάθηκε ή αίσθηση της αθανασίας και κατά συνέπεια της ευλάβειας; του ουρανού, της ουρανίου καταγωγής του ανθρώπου, της θεοειδείας του.

* Ή διάνοια του ανθρώπου αποσυντίθεται επειδή δεν έχει μέσα του Θεό, δεν έχει εντός του τίποτε το θεϊκό, είναι σαν το κρέας δίχως το αλάτι. Ή διάνοια σαπίζει, φθείρεται, εξαιτίας της αθεΐας και της απιστίας και διαχέεται, «και ο μη συνάγων μετ' εμού σκορπίζει» (Μτ. 12, 30).

*Μετάνοια! Μόλις ό Πανοικτίρμων Κύριος αφυπνίσει μέσα στον άνθρωπο την συναίσθηση της αμαρτωλότητας, τον εισάγει ήδη στον αγώνα κατά της αμαρτίας.

*Η αλήθεια της Εκκλησίας δεν είναι ένα αξίωμα, δεν είναι μία διδασκαλία, δεν είναι ένα συλλογιστικό συμπέρασμα, δεν είναι μία

λογική έννοια, αλλά Πρόσωπο Ζωντανό, ό Θεάνθρωπος Χριστός, πάντοτε παρών, ως σώμα και Κεφαλή της Εκκλησίας.

*Η Ορθοδοξία δεν αποδεικνύεται αλλά επιδεικνύεται: «έρχου και ίδε», πρώτιστα τον Θεάνθρωπο Χριστό, τούς Αγίους, τούς Μάρτυρες....

*Εκκλησιολογία, είναι ή καθολική, γενικευμένη Χριστολογία, ή Χριστοποίηση. Είναι ή εφαρμοσμένη Χριστολογία ή οποία περικλείει ολόκληρη την σωτηριολογία. Μια εμπειρική Χριστολογία, αυτό είναι ή Εκκλησιολογία.

*Να μελετάς την Αγία Γραφή, διά μέσου των Αγίων Πατέρων και ταυτόχρονα να μιμείσαι την βιοτή τους.

*Ο ναός είναι ένα κομμάτι του ουρανού επί της γης, μια εξουράνωση της γης, μια όαση αθανασίας.... μια όαση παραδείσου μέσα στο πέλαγος της επιγείου κολάσεως.

*Είθε ή ζωή μας έξω από τον ναό να γίνει προέκταση της ακολουθίας του ναού: προέκταση της προσευχής μας, της κατάνυξης και της ταπείνωσης μας.

*Η γνώση δεν είναι απαραίτητη για την αιώνια ζωή. Για την αιώνια μακαριότητα δεν είναι απαραίτητη ή εμπειρική γνώση του κακού.

*Κύριε, το σώμα μου δεν είναι δικό μου εφόσον διά της νηστείας και της προσευχής δεν το καταστήσω, δικό Σου. Η ψυχή μου, ή συνείδηση μου, δεν είναι δικά μου εφόσον διά της ευαγγελικής ασκήσεως δεν τα καταστήσω δικά Σου. Τα μάτια μου δεν είναι δικά μου και τα αυτιά μου το ίδιο, εφόσον διά της χαριτωμένης βιοτής δεν τα καταστήσω δικά Σου.

*Η σκέψη είναι πάντοτε μια καρφίτσα: πάνω της δεν μπορείς ποτέ σου να σταθής. Μονάχα ή προσευχή είναι βράχος ακλόνητος επάνω στον όποιο μπορώ ολόκληρος να στέκομαι και να επιβιώνω.

*Η αθεΐα έγινε συστατικό μέρος της κρατικής ιδεολογίας, της πολιτικής ιδεολογίας και κατά συνέπειαν ένα καθήκον του πολίτη, του υπηκόου. Ότι δεν είναι στην ίδια γραμμή, είναι άντιεξουσιαστικό, ενάντιο στους υπηκόους. Αυτή είναι ή πολιτική νομιμοφροσύνη: όποιος αντιτίθεται στην αθεΐα είναι προδότης του κράτους. Ο αντίθεος είναι το θεμέλιο των αθεϊστικών και ολοκληρωτικών κυβερνήσεων. Αποτελεί όμως το θρησκευτικό, θεοκρατικό και αντιθεοκρατικό θεμέλιο του κράτους, τον τύπο του. Η αθεΐα έγινε η πίστη του ουτοπικού σοσιαλισμού.

*Αγώνας με τα πάθη. Η γνώση είναι σαν ένα μικρό νησάκι στον ωκεανό της ανθρωπινής υπάρξεως. Για μια στιγμή το πλημμυρίζει κάποιο πάθος με τα οργισμένα του κύματα. Τότε είναι πού ό άνθρωπος κατανοεί πόσο λίγο έχει εμπεδώσει, έχει εμβαθύνει, έχει ριζώσει την γνώση του στον Κύριο και Χριστό. Για παράδειγμα το πάθος του θύμου, προς στιγμήν θολώνει αυτή την ελάχιστη γνώση μέσα στον άνθρωπο, το ίδιο και το πάθος της φιλαργυρίας, της φιληδονίας, του φθόνου, της γαστριμαργίας. Ποιό είναι το καινό στους Αγίους; Το ότι διεύρυναν αυτή τους την γνώση, την εμβάθυναν και την ρίζωσαν στον Χριστό. Έτσι, δεν μπορεί να τούς καταπιεί το πάθος, μπορεί μονάχα να τούς πειράξει. Βρίσκονται σε μια συνεχή νήψη

ψυχής και καρδιάς και γι' αυτό ποτέ δεν έχουν ανάπαυση στον αγώνα τους.

* Στον σύγχρονο Οικουμενισμό, όλα βασίζονται στην ακόλουθη θέση, στο ουμανιστικό αξίωμα: ή Εκκλησία δεν είναι μία αλλά πολλές. Είναι σαν ή Εκκλησία να κομματιάστηκε. Η Εκκλησία όμως δεν μπορεί να διαιρεθεί. Από αυτήν μπορεί κανείς μονάχα να εκπέσει και όχι να αποκοπεί. Στην ουσία της ή Εκκλησία είναι Θεανθρώπινος οργανισμός, Θεανθρώπινο σώμα, το Πρόσωπο του Θεανθρώπου και για αυτό είναι πάντοτε μία, σε όλους τούς κόσμους μία. Σε αυτό έγκειται ή οικουμενικότητα της, ή καθολικότητα. Ο σύγχρονος Οικουμενισμός δεν είναι τίποτε περισσότερο από ψεύτικους χριστούς, ψεύτικους μεσσίες, ψεύτικους προφήτες, γεμάτος από ποικιλότητα πίστεων, ολιγοπιστίας και τέλος παντελούς απουσίας. Η προβληματική του συγχρόνου Οικουμενισμού είναι καθαρά κοσμική, πολιτικάντικη και στην ουσία της κομμουνιστική - παπιστική. Τα πάντα ανάγονται σε «κοινωνικές» αξίες και μάλιστα γήινες και παροδικές. Δεν υπάρχει το Θεανθρώπινο επίκεντρο, ή προβληματική του Ευαγγελίου: δεν επιζητείται «πρώτον ή Βασιλεία του Θεού» και ή δικαιοσύνη Του αλλά το βασίλειο του κόσμου αυτού και όλα όσα είναι εξ αυτού.

*Το ζήτημα της ενότητας δεν μπορεί να επιλυθεί με κανέναν «διάλογο» παρά μονάχα διά της μετανοίας ενώπιον του Θεανθρώπου, ό οποίος είναι ή Εκκλησία: «μνημόνευε ουν πόθεν πέπτωκας και μετανόησον» (Αποκ. 2, 5). Δίχως τον Θεάνθρωπο, οι δήθεν εκκλησίες δεν είναι τίποτε περισσότερο από «συναγωγές του Σατανά» (Αποκ. 2, 9). Η έξοδος από την αίρεση είναι: «μετανόησον...» (Αποκ. 2, 16). Αυτό ισχύει για κάθε αίρεση, για όλες τις «232» αιρέσεις -εκκλησίες. «Μνημόνευε ουν πώς είληφας και ήκουσας (την Ιερά Παράδοση της Αληθείας) και τήρει και μετανόησον...» (Αποκ. 3, 3). Διά του οικουμενισμού εισέβαλε στην Εκκλησία και επεβλήθη ή καθαρώς κοσμική και διεθνής αθεϊστική, κομμουνιστική προβληματική. Σήμερα είναι αδύνατον για την γνήσια Εκκλησία να εκφραστεί γιατί, που είναι οι γνήσιοι μάρτυρες της - οι Μάρτυρες, μα και οι πρώτοι της θεολόγοι; Έτσι επλήθυναν οι ρηχοί, ουμανίζοντες, παπίζοντες, αιρετίζοντες και προτεσταντίζοντες θεολόγοι....

*Κάθε στιγμή της ζωής μου είναι του Θεού. Τότε για ποιό λόγο να φοβούμαι οτιδήποτε ή οποιονδήποτε πλην του Θεού;

*Ο Κύριος κυριαρχεί, ό διάβολος διαβάλλει και ό Θεός Θεώνει. Είναι όμως το ίδιο φοβερό, όταν ό άνθρωπος θεώνει ή διαβάλλει, πάντοτε γίνεται εκτός εαυτού. Βάραθρο, όταν ό άνθρωπος θεώνει. Βάραθρο, όταν ό άνθρωπος διαβάλλει. Στη δεύτερη περίπτωση, θρίαμβος του σατανισμού, στη πρώτη φαρισαισμός: «έχοντες μόρφωσιν ευσέβειας, την δε δύναμιν αυτής ηρνημένοι» (Β' Τιμ. 3, 5).

*Διά της εκβιομηχάνισης ανατέλλει ή εποχή του λίθου. Λιθολατρεία, αυτή είναι ή ευρωπαϊκή κουλτούρα μαζί με τα υποκατάστατα της. Κατασκευαστές ειδώλων οι πετρωμένες ψυχές φτιάχνουν πέτρινα είδωλα και ιδανικά. Τα πάντα ξηραίνονται, μαραίνονται και πετρώνουν σε αυτό το πολιτιστικό μίγμα της λατρείας των κτισμάτων στην Ευρώπη. Οι αρχιτέκτονες της εποχής του λίθου: όλες οι ουμανιστικές δυνάμεις της Ευρώπης.

*Κανόνας: να προσεύχεσαι στον Θεό για κάθε άνθρωπο πού επισκέφτηκες, συνάντησες ή αποχαιρέτησες. Ας σε αποχαιρετά με την ευχή σου, είναι ό καλύτερος συνοδοιπόρος.

*Αλίμονο στην κάθε σκέψη που δεν εξελίσσεται, δεν μεταμορφώνεται σε προσευχή.

*Αυτό είναι πού επιζητεί συνεχώς ο διάβολος: να εμφανίσει την αμαρτία ως αναπόφευκτη, να δείξει πώς ή αμαρτία είναι κάτι το φυσικό για να δικαιολογήσει έτσι τον εαυτό του. Η αμαρτία είναι κατά τον Άγιο Μακάριο της Αιγύπτου, ή λογική του Σατανά. Έχει ή αμαρτία την δική της λογική, την δική της απολογητική για να μπορεί να δικαιολογηθεί η ίδια, για να μπορεί να αναδειχθεί ως αναγκαία, ως κάτι το φυσικό. Αυτό κάνει συνεχώς ο διάβολος. Ο Χριστός όμως είναι ο μόνος αληθινός Λόγος του κόσμου, ή Θεία Λογική του κόσμου, είναι ή λογική του αγαθού, ή Θεία λογική του αγαθού. Η Λογοποίηση είναι ή ουσία του κόσμου.

*Αυτός πού θα συναντηθεί ειλικρινώς με τον Κύριο και Χριστό, βιώνει να αλλάζουν όλα μέσα του. Θυμηθείτε ότι συναντήθηκε μαζί Του ένας χωρικός ψαράς και από εκείνη την συνάντηση προέκυψε ένας Απόστολος Πέτρος. Συναντήθηκε μαζί Του ο Σάυλος, ο πιο μορφωμένος άνθρωπος της εποχής του, συνάντησε τον Θεό στο πρόσωπο του Χριστού και έγινε ο πιο φημισμένος ανάμεσα στους ανθρώπους. Γιατί, ποιος του έδωσε όλη εκείνη την δύναμη πού είχε αν όχι ο ίδιος ο Χριστός; Συναντήθηκε με τον Κύριο και ο Ζακχαίος, ο τυφλός και αμαρτωλός τελώνης και όλη του ή ψυχή μεταμορφώθηκε. Το ίδιο και ή δαιμονισμένη Μαγδαληνή με τα επτά της δαιμόνια, συναντώντας τον Κύριο μεταβάλλεται σε Μυροφόρα. Μα και ο κακούργος επάνω στο σταυρό, συναντήθηκε με τον Θεό και αμέσως εισήλθε στον Παράδεισο. Με τον Κύριο συναντήθηκε και ο Ιουστίνος ο Φιλόσοφος και κατέστη Μάρτυρας του Χριστού. Το ίδιο και ο Μέγας Βασίλειος και ο Επίσκοπος Νικόλαος Αχρίδος και ο Ράστικο - Άγιος Σάββας ο Σέρβος. Έτσι, ή συνάντηση με τον Κύριο αποτελούσε πάντα το σημαντικότερο γεγονός για τον κάθε άνθρωπο, είτε αυτός κινείται προς τον Κύριο Ιησού είτε εναντίον Εκείνου.

* Όταν ο άνθρωπος ζει μονάχα για τον εαυτό του και διά του εαυτού του, όταν δηλαδή δεν χρειάζεται τίποτε από τον Θεό, τότε δεν είναι άνθρωπος. Ο γνήσιος ουμανισμός ή ανθρωπισμός, είναι το μεγαλύτερο αμάρτημα γιατί αποτελεί την πλήρη απόρριψη του Θεού και όλων όσων προέρχονται από Θεού. Το αμάρτημα του Αδάμ δεν συνίσταται στην διάπραξη κάποιου εγκλήματος αλλά στην επιθυμία και κίνηση προς την αποδέσμευση του ανθρώπου από τον Θεό, δηλαδή στον ουμανισμό. Δεν μπορεί το πνεύμα του ανθρώπου να υπάρξει και να ενεργεί αφ' εαυτού. Του είναι απαραίτητη ή συνεχής άρδευση εξ ουρανού, εκ του Πνεύματος του Θεού. Ο Αδάμ, με την παρακοή του, έπαψε να δέχεται αυτή την πληρότητα από το Πνεύμα του Θεού, γι' αυτό και ένιωσε την γύμνια του. Με την κάθοδο του Αγίου Πνεύματος επάνω στους Αποστόλους, ανανεώθηκε αυτή ή πλήρωση και επεκτείνεται διαρκώς μέσα στην Εκκλησία. Το πνεύμα του ανθρώπου είναι αφ' εαυτού σαν ένας κενός δοκιμαστικός σωλήνας ό οποίος πρέπει να πληρωθεί, με το Πνεύμα του Θεού για να είναι ακέραιος και πλήρης. Δεν υπάρχει πλήρης ανθρώπινη σκέψη. Ο άνθρωπος σκέφτεται είτε εν Θεώ είτε, εν διαβόλω. Αυτό φανερώνει και ο Ντοστογιέβσκι στον Ιβάν Καραμαζώφ ό οποίος χτυπά τον διάβολο με το μελανοδοχείο επειδή εκείνος τον βεβαιώνει πώς του έχει ψιθυρίσει κάποιαν ιδέα.

* Οι Άγιοι Πατέρες είναι οι ιεροί και αθάνατοι οδηγοί και διδάσκαλοι της αιώνιου ζωής. Οι αθάνατοι στρατηγοί στην αθάνατη στρατιά του

Κυρίου. Μόνο σαν τούς ακολουθούμε και συμπορευόμαστε με τούς Αγίους και Οικουμενικούς Πατέρες, μπορούμε εμείς οι σημερινοί Χριστιανοί να είμαστε γνήσιοι Χριστιανοί, να νικήσουμε και να διαφυλάξουμε την πίστη μας. Είμαστε Χριστιανοί και μάλιστα γνήσιοι εφόσον φυλάττουμε την πίστη των Αγίων Πατέρων. Δίχως ετούτη την πίστη σωτηρία δεν έχουμε, μα μήτε και αιώνια ζωή. Μόνον έτσι μπορούμε να έχουμε την χαριτωμένη συναίσθηση του ορθοδοξείν ή όποια δίδεται μέσω της προσευχητικής κοινωνίας μετά των Αγίων.

ΕΚΛΟΓΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Η χριστοειδής καρδιά του κόσμου

Και δω σε μας δουλεύουν σκληρά μα δουλεύουν δίχως προσευχή. Και σε μας υπάρχει σκέψη μα σκέψη δίχως προσευχή. Φαίνεται πώς όλοι, συνειδητά και ασυνειδητά, πασχίζουν να αλλάξουν την από Χριστού δοσμένη οικονομία της εκκλησιαστικής ζωής, να την φτιάξουν κατ' εικόνα και ομοίωση δική τους. Στην θέση της εικόνας του Χριστού ν' αποτυπώσουν την δική τους εικόνα, να καταλάβουν το μέρος της εικόνας. Όλα αυτά όμως, λίγο ή πολύ, αγγίζουν τα όρια της ανταρσίας: απέρριψαν τον από Χριστού ορισμένο οικονόμο, την προσευχή, από τον οίκο της προσευχής και νευρικά εισήγαγαν τούς νομικούς και συνταγματικούς και τούς επιστημοφιλοσοφικούς οικονόμους, αυτούς τούς στερημένους από χάρη και προσευχή.

Είναι φοβερά και απελπιστικά πολλοί, πάμπολλοι εκείνοι πού εξυμνούν (θεοποιούν) το «πνεύμα των καιρών», το ενθρονίζουν στην καθέδρα της διανοίας τους, το προσκυνούν ως βασιλέα και θεό τους, του προσφέρουν θυσίες νομίζοντας ότι προσφέρουν υπηρεσία στον Χριστό. Γι' αυτούς δεν είναι το Αιώνιο κριτήριο για τον χρόνο, αλλά ό χρόνος για την αιωνιότητα. Δεν νιώθουν πώς ό χρόνος δίχως την Αιωνιότητα είναι το πιο φρικιαστικό μεταφυσικό τέρας το οποίο σχεδιάζει κακοποιημένες φιγούρες της ζωής παρμένες από το φυσικό χώρο, πλάθει την ύλη σαν άλλο ζυμάρι και την καταβροχθίζει με λαιμαργία. Και ό Χριστός; Αυτός ό περιεργος Χριστός; - Για την χριστομάχο υψηλοφροσύνη δεν είναι παρά μία τελειωμένη ιστορία στα μεθυσμένα στόματα της τραγωδίας πού έχει μεθύσει τον πλανήτη.

* Ο Χριστός, ή απτή Του παρουσία, το θελκτικό Του πρόσωπο, είναι για μένα ή αναγκαιότερη των αναγκαιοτήτων. Ποθώντας συνεχώς Εκείνον, πώς να μην αποκάμει ή ψυχή μου στην προσευχή; Μα μήπως μπορώ να Τον προσεγγίσω και αλλιώς παρά μονάχα με την προσευχή; Ποιος είμαι εγώ για να φιλοσοφήσω, για να φιλοσοφώ περί Εκείνου δίχως προσευχή;

Ανθρωποφάγοι ή η αγάπη της αυτοθυσίας

* Σήμερα, λίγοι είναι οι άνθρωποι πού έχουν υγιή φιλοσοφική αίσθηση. Συνήθως, τα γεγονότα εκτιμώνται αποσπασματικά και πολύ σπάνια, μέσα στην οργανική τους πληρότητα. Η εγωιστική αυτοτύφλωση, ατομικού, εθνικού ή και ταξικού χαρακτήρα, φράζει τον νου του ανθρώπου προς κάθε κριτική προοπτική και έτσι αυτός βασανίζεται μέσα στην προσωπική του κόλαση. Δεν υπάρχει διέξοδος αφού δεν υπάρχει φι-

λανθρωπία. Οι Ευρωπαίοι μεταλλάσσονται ραγδαία σε ανθρωποφάγους επειδή με την αυτάρκεια τους στέρησαν από τον εαυτό τους την ικανότητα για μια ζώσα αίσθηση της ευαγγελικής αγάπης. Γιατί μονάχα ή ευαγγελική και Χριστοειδής αγάπη υποτάσσει κάθε μορφή ανθρωπίνου εγωισμού και αυτάρκειας. Μια τέτοια αγάπη σημαίνει πάντοτε την αυτοθυσία. Δεν μπορεί ο άνθρωπος να εξέλθει από αυτήν την δαιμονική τάση προς αμαρτία αν δεν μεταδώσει την ψυχή του στους άλλους μέσα από την άσκηση της αυτοθυσιαζομένης αγάπης, υπηρετώντας τους με ευαγγελική αφοσίωση και ειλικρίνεια.

Μεγάλη χαρά μου προξενεί πάντοτε, όταν ανάμεσα στους διανοούμενους συναντήσω κάποιαν ανθρωπινή ύπαρξη ή οποία κατά την ιστοριοσοφία της δεν εμπίπτει στο χώρο της ζωολογίας. Συγχωρήστε μου το παράδοξο της διαπίστωσης μα μου το επιβάλλει ή εμπειρία μου. Το πιο εμφανές σημείο της χριστιανικής φιλίας είναι το ακόλουθο: να θυμάσαι τον φίλο σου στις καθημερινές σου προσευχές.

Ορθόδοξη πίστη - ό μέγιστος πλούτος

Αγαπητή αδελφή,

Ο μέγιστος των πλουσίων γράφει προς την μεγίστη των πλουσίων, εγώ προς Εσάς. Αυτός ό αμέτρητος και ατελείωτος πλούτος μας είναι ή ορθόδοξη πίστη μας. Μέσω αυτής, όλοι οι ουρανοί είναι δικοί μας, όλοι οι κόσμοι του Θεού δικοί μας. Και αυτό πού είναι το πολυτιμότερο όλων: ό ίδιος ό Πανηγύτατος Κύριος και Χριστός είναι δικός μας και μαζί Του δικά μας, ή κάθε αιώνια μακαριότητα και ή κάθε αιώνια χαρά....

Από τότε πού ό Κύριος και Χριστός φάνηκε στην γη, δεν υπάρχει χάσμα ανάμεσα στη γη και τον ουρανό, ανάμεσα στον Θεό και τον άνθρωπο. Ενώθηκε το

Θείο με το ανθρωπινό, το ουράνιο με το γήινο, το αιώνιο με το πρόσκαιρο.

Η Εκκλησία ως το Θεανθρώπινο Σώμα του Χριστού, είναι το ουρανογήινο παλάτι όπου βιώνεται ή αιώνιος ζωή μέσω της ορθής, αληθούς, αποστολικής, θεανθρώπινης και αγιοπατερικής ορθόδοξου πίστεως στον Κύριο Ιησού Χριστό. Δεν υπάρχουν νεκροί στην Εκκλησία του Χριστού: όλοι είναι ζώντες και μάλιστα ζώντες αθανάτως, ήδη από την γη ζώντες την αθανασία. Και ύστερα από την μετάβαση στον άλλο κόσμο, είμαστε ακόμα πληρέστερα, ακόμα πιο έντονα, ακόμα πιο χειροπιαστά, ακόμα πιο αθάνατα αθάνατοι.

* Εδώ (στην Εκκλησία), σμίγουν οι Αγγελοι με τούς ανθρώπους, εδώ ή Χαρά αγκαλιάζει την Αλήθεια, εδώ ό χρόνος περιβάλλει την Αιωνιότητα, εδώ ή πίστη αγκαλιάζει την Αθανασία και ό άνθρωπος βρίσκεται ανάμεσα σε όλο αυτό το αγαλλίαμα, αθανατίζων και αιωνίζων, ζώντας διά των ιερών μυστηρίων του Χριστού και των αρετών Του. Επιστέγασμα όλων και πιο αθάνατη και από την ίδια την αθανασία είναι ή αγία ορθόδοξη, αποστολική και αγιοπατερική πίστη. Το να πλουτίσει από την πίστη αυτή, είναι για την ανθρωπινή ύπαρξη ό μεγαλύτερος και αδιάφθορος πλούτος όλων των κόσμων.

Ο τύπος του γνήσιου ιερέα

* ...τον γνήσιο ιερέα δεν θα πρέπει να σκανδαλίζουν μήτε οι κακοί ιερείς μα μήτε και οι κακοί αρχιερείς. Αυτός πάντοτε ατενίζει πάνω από αυτούς, πάντοτε προσβλέπει προς τούς αγίους ιερείς και αρχιερείς. Βλέπει τον ιερό Χρυσόστομο, τον άγιο Σάββα, τον ιερομάρτυρα διάκονο Αββακούμ και πλήθος άλλων αγίων. Προς αυτούς αναφέρεται ολόψυχα, αυτούς θαυμάζει και από αυτούς χειραγωγείται. Και εκείνοι; Εκείνοι όλοι τους είναι ολοζώντανοι και σήμερα μέσα στην Εκκλησία, όπως ήταν χθες μα και πριν από χίλια χρόνια.

Ζώντας όλοι οι άγιοι Απόστολοι, ζώντας όλοι οι άγιοι Μάρτυρες, ζώντας όλοι οι άγιοι Πατέρες, οι άγιοι Ομολογητές και καθημερινά συλλειτουργούν μαζί με μας τούς αναξίους λειτουργούς του Θεού στη Θεία Λειτουργία. Δεν είμαστε λοιπόν ισχυρότεροι και πιο δυνατοί από κάθε θάνατο, από κάθε κακό και από κάθε αμαρτία; Μπορούμε τάχα να βρούμε αφορμή για απογοήτευση μέσα στην ιερατική μας κλήση; Ακόμα και εκείνη ή διακονία των Αγγέλων, δεν είναι ανώτερη από την διακονία των ιερέων! Ο ιερέας έχει θεϊκή εξουσία επί παραδείσου και κολάσεως, επί ζωής και θανάτου, επί αθανασίας και αιωνιότητας.

Εσύ, αγαπητέ μου, σαν να αμφέβαλες προς στιγμήν για όλα αυτά και το πνεύμα σου κλονίστηκε. Ψηλά το κεφάλι! Γιατί κανένας μέσα στο ανθρώπινο γένος δεν έχει αυτό πού ο ιερέας του Χριστού κατέχει. Το σημαντικό είναι: στερεώσου με πίστη, προσευχή και αγάπη στον θαυμαστό Κύριο, στον γλυκύτατο Κύριο και κάθε θάνατος θα φύγει μακριά σου, πολύ δε περισσότερο, ή απόγνωση και τα τέκνα εκείνης.

* Η αιωνιότητα είναι φρικιαστική δίχως Θεάνθρωπο, γιατί και ο άνθρωπος είναι φοβερός δίχως τον Θεάνθρωπο. Καθετί το ανθρώπινο, μονάχα στον Θεάνθρωπο έχει την τελική και λογική του ερμηνεία. Δίχως τον θαυμαστό Κύριο Ιησού Χριστό, όλα τα ανθρώπινα μεταβάλλονται αναπόφευκτα σε χάος, σε φρίκη, σε θάνατο, σε κόλαση: ή φρόνηση σε αφροσύνη, ή αίσθηση σε απόγνωση, ή επιθυμία σε αυτοδιάσπαση μέσα από την αυτοθέωση ή την αυτοεξουθένωση.

* Η στάση μας έναντι των μη ορθοδόξων χριστιανών: πρώτον, να μείνουμε ακλόνητοι, με την καρδιά, με την διάνοια και με την ζωή μας, στην Ορθοδοξία, στα ιερά της Μυστήρια και τις ιερές της αρετές. Με τον τρόπο αυτό θα καταστήσουμε τον εαυτό μας καθολικό, τον νου, την καρδιά και την ζωή μας. Να ζούμε συνεχώς «συν πάσι τοις αγίοις» (Εφ. 3, 18), επειδή μονάχα έτσι μπορούμε να γνωρίσουμε τα θεανθρώπινα βάθη, ύψη και πλάτη του Χριστού. Να ζούμε «συν πάσι τοις αγίοις» θα πει να σκεφτόμαστε «συν πάσι τοις αγίοις», πού θα πει να αισθανόμαστε «συν πάσι τοις αγίοις», δηλαδή να προσευχόμαστε «συν πάσι τοις αγίοις» και τέλος, να αγαπάμε «συν πάσι τοις αγίοις».

Μονάχα με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται το ιερό και αλάνθαστο μέτρο της Αληθείας, δηλ. της Εκκλησίας του Χριστού ή οποία πάντοτε αποτελεί την Υποστατική Αλήθεια του Θεανθρώπου Χριστού και όχι κάποιου άλλου προσώπου ή πράγματος.

Η Θεανθρώπινη εξέλιξη

* Ζητάς να σου απαντήσω στο ερώτημα, αν μπορεί ή επιστημονική αντίληψη περί της εξελίξεως του κόσμου και του ανθρώπου να συνυπάρξει με την παραδοσιακή ορθόδοξη αίσθηση και γνώση. Ακόμη, ρωτάς ποιά, το ποιά είναι στην περίπτωση αυτή ή στάση των Πατέρων και

για το αν υπάρχει γενικώς ή ανάγκη για μια τέτοια συνύπαρξη. Με πολλή συντομία λοιπόν γράφω τα έξης:

Η ανθρωπολογία της Καινής Διαθήκης στήκει και πίπτει επάνω στην ανθρωπολογία της Παλαιάς. Όλο το Ευαγγέλιο της Παλαιάς Διαθήκης: ό άνθρωπος - εικόνα του Θεού! Όλο το Ευαγγέλιο της Καινής Διαθήκης: ό Θεάνθρωπος - εικόνα του ανθρώπου. Ότι ουράνιο, θείο, αιώνιο, αθάνατο και αμετάβλητο στον άνθρωπο αποτελεί μέσα του την εικόνα του Θεού, το θεοειδές του ανθρώπου.

Αυτό το θεοειδές στον άνθρωπο κακοποιήθηκε με την εθελούσια αμαρτία εκείνου, με την σύμπραξη με τον διάβολο, μέσω της αμαρτίας και του θανάτου ως απόρροιας της παραβάσεως. Γι' αυτό και ο Θεός έγινε άνθρωπος, για να ανακαινίσει την εφθαρμένη από την αμαρτία εικόνα Του. Γι' αυτό ενηθρώπησε και έμεινε στον κόσμο των ανθρώπων ως Θεάνθρωπος, ως Εκκλησία, για να προσφέρει στην εικόνα του Θεού – τον άνθρωπο – όλα τα απαραίτητα μέσα ώστε αυτός ο παραμορφωμένος θεόμορφος άνθρωπος να μπορέσει μέσα στο Θεανθρώπινο σώμα της Εκκλησίας, με την βοήθεια των ιερών μυστηρίων και των αρετών, να ωριμάσει: «εις άνδρα τέλειον, εις μέτρον ηλικίας του πληρώματος του Χριστού» (Εφ. 4, 13). Αυτή είναι η θεανθρώπινη εξέλιξη του ανθρώπου, αυτή και η θεανθρώπινη ανθρωπολογία. Ο σκοπός του θεοειδούς όντος που λέγεται άνθρωπος είναι ένας: να γίνει σταδιακά τέλειος όπως ο Θεός Πατήρ, να γίνει θεός κατά χάριν, να επιτύχει την θέωση, την θεοποίηση, την Χριστοποίηση, την Τριαδοποίηση. Κατά τους Αγίους Πατέρες, «Θεός ενηθρώπησε, ίνα ο άνθρωπος Θεός γένηται» (Μέγας Αθανάσιος).

Όμως, οι αποκαλούμενες «επιστημονικές» ανθρωπολογίες διόλου δεν αναγνωρίζουν το θεοειδές της ανθρώπινης υπάρξεως. Με αυτό, αρνούνται προκαταβολικά την Θεανθρώπινη εξέλιξη του ανθρώπινου όντος.

Αν ό άνθρωπος δεν αποτελεί την εικόνα του Θεού, τότε ό Θεάνθρωπος και το Ευαγγέλιο Του αποτελούν κάτι το αφύσικο για έναν τέτοιον άνθρωπο, κάτι το μηχανικό και απραγματοποίητο. Τότε, ο Θεάνθρωπος Χριστός είναι ένα ρομπότ πού κατασκευάζει άλλα ρομπότ. Ό Θεάνθρωπος γίνεται ένας δυνάστης αφού θέλει από τον άνθρωπο, διά της βίας, να πλάσει ένα όν τέλειο όπως ό Θεός. Στην ουσία μιλάμε για μία δικανική ουτοπία, μια αυταπάτη και ένα απραγματοποίητο «ιδανικό». Στο τέλος - τέλος, πρόκειται για ένα μύθο, για μία αφήγηση.

Αν ό άνθρωπος λοιπόν, δεν είναι μια θεοειδής ύπαρξη, τότε και ό ίδιος ό Θεάνθρωπος είναι περιττός αφού οι επιστημονικές θεωρίες περί εξέλιξης δεν δέχονται ούτε την αμαρτία αλλά ούτε και τον Σωτήρα της αμαρτίας. Στον επίγειο κόσμο της «εξέλιξης» τα πάντα είναι φυσικά και χώρος για αμαρτία δεν υπάρχει. Γι' αυτό και είναι κωμικό να γίνεται λόγος περί Σωτήρος και σωτηρίας από την αμαρτία. Σε τελική ανάλυση τα πάντα είναι φυσικά: ή αμαρτία, το κακό και ό θάνατος. Γιατί, αν όλα στον άνθρωπο συμβαίνουν και δίδονται ως αποτέλεσμα της εξέλιξης, τότε δεν υπάρχει κάτι το όποιο χρειάζεται να σωθεί σε αυτόν αφού τίποτε αθάνατο και αμετάβλητο δεν έχει μέσα του παρά όλα του είναι γήινα και χοϊκά και σαν τέτοια είναι παροδικά, φθαρτά και θνητά.

Μέσα σε έναν τέτοιο κόσμο της «εξέλιξης» δεν έχει θέση ούτε ή Εκκλησία ή οποία είναι το σώμα του Θεανθρώπου Χριστού. Η θεολογία πάλι ή οποία θεμελιώνει την ανθρωπολογία της επάνω στην «επιστημονική» θεωρία της εξέλιξης δεν είναι τίποτε περισσότερο από μια αυτοαναίρεση. Πρόκειται στην ουσία για θεολογία δίχως Θεό και ανθρωπολογία δίχως άνθρωπο. Αν ο άνθρωπος δεν είναι η αθάνατη, αιώνια και θεανθρώπινη

εικόνα του Θεού, τότε όλες οι θεολογίες και όλες οι ανθρωπολογίες δεν είναι παρά μια ανόητη φάρσα, μια τραγική κωμωδία.

*Η ορθόδοξη θεολογία και η σχέση που έχουμε με τους Αγίους Πατέρες, είναι η οδός και η ανάβαση μας προς την Θεανθρώπινη, την ορθόδοξη Παναλήθεια. Αυτό είναι κάτι που θέλει ανάλυση, είναι για όσους ασχολούνται με τα ευαγγελικά ζητήματα επάνω στον πλανήτη. Όλα πάλι τα ευαγγελικά προβλήματα επικεντρώνονται ουσιαστικά στο πρόβλημα του ανθρώπου. Και όλα τα προβλήματα του ανθρώπου επικεντρώνονται σε ένα μόνο πρόβλημα, εκείνο του Θεάνθρώπου. Μονάχα ο Θεάνθρωπος αποτελεί την λύση στο καθολικό αίνιγμα που λέγεται άνθρωπος. Δίχως Θεάνθρωπο και έξω από τον Θεάνθρωπο, ο άνθρωπος πάντα -συνειδητά ή όχι- μεταλλάσσεται σε υπάνθρωπο, σε ομοίωμα ανθρώπου, σε υπεράνθρωπο, σε διαβολάνθρωπο. Απόδειξη και αποδείξεις για τούτο; Όλη η ιστορία του ανθρωπίνου γένους.

*Εγώ πασχίζω πάντοτε να επιβεβαιώνω τις σκέψεις μου στα γραπτά των Αγίων Πατέρων. Παρακαλώ λοιπόν και εσάς, όσα λαμβάνετε από έμένα, να τα επαληθεύετε με αυστηρότητα επάνω στους Αγίους Πατέρες. Μην τυχόν και η ψυχή μου αμαρτήσσει με την διάνοια, μην προσκολληθή ή διάνοια μου σε κάποιο αμάρτημα και αμαρτήσσει στο ιερό μυστήριο της Αγίας Τριάδος. Γι' αυτό, μην πάψετε να εύχεστε για μένα ώστε πάντοτε ο νους μου να είναι ένας χαρούμενος δούλος της αγίας ταπεινοφροσύνης και της ιερής προσευχής, της αδιάλειπτης και ακούραστης.

*Τί σημαίνει το να είσαι Χριστιανός; Είμαι Χριστιανός σημαίνει είμαι αναμάρτητος. Αυτό σημαίνει, ότι είμαι όλος του Χριστού, εξ' όλης της ψυχής, εξ' όλης της καρδιάς, εξ' όλης της διανοίας και εξ' όλης της βουλήσεως. Αυτό πάλι επιτυγχάνεται όταν με πίστη, αγάπη, προσευχή, ελπίδα και όλες τις ιερές αρετές παραδώσουμε στον γλυκύτατο Κύριο και τον νου και την ψυχή και την καρδιά και την βούληση. Τότε Εκείνος τις επεξεργάζεται και τις μεταπλάθει σε καινή ψυχή, καινή καρδιά, καινό νου και καινή βούληση....

*Το μεγαλύτερο μυστήριο είναι αυτό που βρίσκεται μέσα στον άνθρωπο παρά στους κόσμους που περιβάλλουν τον άνθρωπο. Γι' αυτό οι άνθρωποι καταφεύγουν με μεγαλύτερη ευκολία στα πράγματα, σκαλίζουν ανάμεσα τους, ανακατεύονται με αυτά, τα ερωτεύονται, τα λατρεύουν και τα θεοποιούν, και όλα αυτά τα είδωλα τους τα ονομάζουν με ένα συλλογικό όνομα κουλτούρα και πολιτισμό. Φεύγοντας μακριά από το εσωτερικό τους μυστικό, οι άνθρωποι καταφεύγουν στα πράγματα, αναμιγνύονται μαζί τους, μεταμορφώνονται ακόμη σε αυτά. Σε αυτό συνίσταται η μεγάλη τους πτώση και έκπτωση, σε αυτό και η ουσία της ανθρώπινης τραγωδίας, ανέκαθεν και εις τούς αιώνες. Όλη η αλήθεια περί αυτού εκφράζεται στην Αγία Γραφή: «και εκρύβησαν ο τε Αδάμ και η γυνή αυτού από προσώπου Κυρίου του Θεού εν μέσω του ξύλου του παραδείσου» (Γεν. 3, 8). Αυτό είναι κάτι που συμβαίνει αδιάλειπτα: κρύβονται οι άνθρωποι ανάμεσα στα πράγματα, φεύγοντας από τον Θεό, από τον εαυτό τους και τον κόσμο που τούς περιβάλλει.

*Όταν ο άνθρωπος αποκολληθεί από την λατρεία των πραγμάτων και κοιτάξει με θάρρος μέσα του, βρίσκει εντός του ένα τόσο ενδιαφέρον, ασυνήθιστο και θαυμαστό μυστήριο ώστε με χαρά πετάει στο χώμα όλα τα εξωτερικά είδωλα και με αποφασιστικότητα στρέφεται προς το μυστήριο του προσώπου του σαν σε κάτι το οποίο αξίζει περισσότερο και απ' όλα τα πράγματα του κόσμου αυτού. Ένας τέτοιος άνθρωπος γίνεται μάρτυρας ενός μεγάλου και ιερού μυστηρίου. Για ένα τέτοιο μαρτύριο είναι που αξίζει να ζει κανείς σε αυτό το πολύπαθο κόσμο.

*Όταν ο άνθρωπος με ειλικρίνεια και υπομονή υποφέρει το ιερό μυστήριο του προσώπου του, τότε του δίδονται ξεχωριστές στιγμές διόρασης. Σε αυτές τις στιγμές αγγίζει τα κατώτερα βάθη της προσωπικότητας του και ανακαλύπτει την πηγή της: το έλλογο. Από την πηγή εκείνη ρέει ύδωρ ζων το οποίο αρδεύει με αθανασία την ανθρώπινη ύπαρξη.

*Το να φονεύσεις άνθρωπο σημαίνει να του αρπάξεις τον χρόνο που του έδωσε ο Θεός ώστε, με την επίγειο ζωή του μέσα στον χρόνο, να αποκτήσει την αιώνια ζωή. Σημαίνει ακόμη ότι απλώνεις το χέρι σου επάνω στο πολυτιμότερο δημιούργημα του Θεού μέσα στον ορατό κόσμο. Στο τέλος - τέλος σημαίνει ότι στρέφεται ενάντια σε αυτόν τον ίδιο τον Θεό αφού, ότι έχει ο άνθρωπος, από το Θεό προέρχεται, ή ψυχή και το σώμα.

ΕΚΛΟΓΑΙ ΑΠΟ ΚΥΡΗΓΜΑΤΑ

* Το χειρότερο πράγμα για τους ανθρώπους είναι ο θάνατος: το να γίνω λάσπη, να μεταβληθώ σε σκουλήκια, σε πηλό! Αξίζει τάχα να είναι κανείς άνθρωπος; Γιατί να σε αγαπήσω, Θεέ μου, αφού αύριο θα μεταβληθώ σε σκουλήκια και πηλό; Να, όμως, πού ο Κύριος Ιησούς Χριστός σε σώζει από τον θάνατο διά της Αναστάσεως Του, εξασφαλίζει την αιώνιο ζωή για την ψυχή σου και το σώμα, όταν εκείνο θα αναστηθεί λαμπερό και θα ενωθεί με την ψυχή.

Γι' αυτό και ο Κύριος Ιησούς έχει το δικαίωμα να αποκαλείται ο Μόνος Φιλάνθρωπος, ο μόνος από κατασκευής κόσμου μέχρι της Φοβέρας Κρίσεως. Μονάχα εκείνος πού νίκησε τον θάνατο είναι ο Μόνος Φιλάνθρωπος και όλα τα άλλα είναι άπλες φλυαρίες. Και οι κουλτούρες, οι πολιτισμοί, οι επιστήμες και οι τέχνες; - Τί αστεία πράγματα! Μα τί να την κάνω την τεχνολογία και την επιστήμη όταν με μεταβάλουν σε σκουλήκια και λάσπη; Εκείνος είναι ο μόνος φιλάνθρωπος, αυτός πού με ελευθερώνει από την αμαρτία, τον θάνατο και τον διάβολο. Γιατί ο διάβολος είναι ο εφευρέτης της αμαρτίας και μαζί μ' αυτήν και του κακού.

* Αυτό είναι ή αγάπη του Χριστού προς τον άνθρωπο: ή λύτρωση από τον θάνατο. Λέει ή δεύτερη μεγάλη εντολή: «Αγαπήσεις τον πλησίον σου ως σεαυτόν» (Μτ. 22, 39). Πότε αγαπούμε λοιπόν πραγματικά τον άνθρωπο; Όταν τον λυτρώνουμε από την αμαρτία του, από την κόλαση... αυτή είναι ή γνήσια αγάπη προς τον άνθρωπο. Άπατα εαυτόν όποιος νομίζει πώς αγαπά τον άνθρωπο ενώ εγκρίνει τις αμαρτίες του και αναπαύει τα πάθη του. Τότε αγαπά τον θάνατο του και όχι τον ίδιο.

Μονάχα όταν αγαπά κανείς τον άνθρωπο διά του Χριστού -με όλη την ψυχή και την δύναμη του- τότε τον αγαπά αληθινά.

Θα ρωτήσει κάποιος: και ή αγάπη των γονέων προς τα τέκνα; Και ή αγάπη του συζύγου προς την σύζυγο; Και ή αγάπη του ανθρώπου προς την πατρίδα; Δεν είναι και αυτά αγάπη; Τα ονομάζουμε βέβαια όλα αυτά αγάπη άλλα είναι άραγε έτσι; Όλα αυτά δεν έχουν ίχνος αγάπης εάν δεν είναι ο Χριστός η δύναμη εκείνη μέσα από την οποία αγαπάμε. Αν ο πατέρας δεν αγαπά τα τέκνα του με την αγάπη του Χριστού, αν δεν τα παιδαγωγεί στο αγαθό, αν δεν τα οδηγεί στον ίδιο δρόμο, αν δεν τα διδάσκει να σωθούν από την αμαρτία, παρά μονάχα τα χαϊδεύει και τα κολακεύει, τότε τα μισεί και τα φονεύει. Αν πάλι, ο σύζυγος αγαπά την σύζυγο μονάχα σαρκικά, γίνεται ο φονιάς της. Έτσι συμβαίνει με κάθε γήινη, σαρκική αγάπη.

*Η Δικαιοσύνη και ή Αλήθεια του Θεού ενοχλούν τούς άνομους, ενοχλούν αυτούς πού είναι ανήμποροι από τις αμαρτίες, ενοχλούν όλους όσοι είναι μεθυσμένοι από τα διάφορα πάθη. Μήπως και σήμερα δεν κραυγάζουν οι Χριστομάχοι: σταύρωσον, σταύρωσον αυτόν! Μήπως και σήμερα δεν ζητούν την κεφαλή του Ιησού από την Ναζαρέτ;

*Ω ναι, όταν οι άνθρωποι τρελαθούν από την υπερηφάνεια, όταν αλλοφρονήσουν από την αυταρέσκεια, τότε δεν τούς χρειάζεται ο Θεός, δεν χρειάζονται την Δικαιοσύνη Του αφού ανακηρύσσουν τον ε-αυτό τους για θεό. Προτείνουν την ελάχιστη και ψεύτικη αλήθεια τους ως την μεγάλη, την σωτήρια αλήθεια. Ανακηρύσσουν ακόμα, την ελάχιστη γήινη, δική τους ανάπηρη δικαιοσύνη ως την μέγιστη δικαιοσύνη: δεν μας χρειάζεται ή Δικαιοσύνη του Χριστού, δεν θέλουμε την Δικαιοσύνη του Θεού.

*Οι άνθρωποι, με τυφλωμένο τον νου και την ψυχή, δεν βλέπουν μα και δε θέλουν να δουν ότι σε τούτο τον κόσμο ο άνθρωπος -ο γνήσιος άνθρωπος- δεν μπορεί να σταθεί δίχως τον Θεό. Γιατί άραγε αυτό; Μα επειδή ο κόσμος αυτός είναι γεμάτος από Ηρώδες, γεμάτος από Φαρισαίους. Οι Ηρώδες ζητούν την κεφαλή Ιωάννου του Βαπτιστού, ζητούν τις κεφαλές όλων των δικαίων της γης. Και οι Φαρισαίοι, οι ψευδείς Γραμματείς και οι ψευδοσοφοί του κόσμου αυτοί απαιτούν τον θάνατο του Θεανθρώπου Χριστού.

*Μπροστά στον θάνατο οι άνθρωποι είναι αδύναμοι σαν τα κουνούπια, σαν τα πετραδάκια. Για ποιό πράγμα καυχάσθε ω άνθρωποι; Για τον πλούτο, την επιστήμη, την φιλοσοφία και την κουλτούρα; Όλα αυτά είναι σκύβαλα - συ και εγώ δούλοι του θανάτου! Κάθε άνθρωπος είναι δούλος του φόβου, δούλος του θανάτου. Μπορεί να γίνει άνθρωπος σε αυτό τον κόσμο με χαρά; Όχι δεν μπορεί. Ο άνθρωπος πού θα αντικρίσει σοβαρά τον εαυτό του και με σοβαρότητα θα κοιτάξει τον θάνατο σαν τον έσχατο σταθμό αυτής της ζωής, αυτός ο άνθρωπος δεν έχει χαρά σε αυτό τον κόσμο, δεν υπάρχει γι' αυτόν καμιά απόλαυση εδώ. Όλες οι απολαύσεις είναι ένα ψέμα, εάν ο θάνατος αποτελεί για μένα και για σένα τον τελευταίο σταθμό αυτού του κόσμου.

*Ποιος εισήγαγε τον θάνατο σε αυτό τον κόσμο; Ποιος άλλος από την αμαρτία; στον άνθρωπο ανήκει δυστυχώς, αυτός ο γεμάτος ντροπή

ρόλος αυτής της ζωής, της εισαγωγής δηλ. της αμαρτίας και του θανάτου και του διαβόλου σε αυτό τον κόσμο. Δεν το έπραξαν αυτό μήτε οι τίγρεις μήτε οι αλεπούδες, το έπραξε ο άνθρωπος. Γι' αυτό και ο άνθρωπος είναι πλάσμα ντροπιασμένο μπροστά σε όλα τα ζώα και όλα τα φυτά και όλα τα πετούμενα. Πρέπει να ντρέπεται ο άνθρωπος και να εκλιπαρεί για συγνώμη από το κάθε πουλί για το ότι αυτός είναι που έφερε τον θάνατο στον κόσμο αυτό, έφερε τον θάνατο και στα πουλιά και στα ζώα και στα φυτά. Τα πάντα φθείρονται και αποθνήσκουν. Μέχρι τότε όμως; Μέχρι την ανάσταση των νεκρών, όταν ο Κύριος θα κρίνει τον κόσμο και, στη θέση της παλαιάς γης, θα δώσει καινή γη, όταν όλα θα γίνουν αθάνατα επάνω της. Αυτό είναι κάτι που εμείς δεν μπορούμε μα ούτε και ξέρουμε να το συλλάβουμε, αλλά αυτό είναι ή καλή είδηση του Κυρίου και Χριστού μας.

*Ποιό το όφελος από το ότι ή Ευρώπη, ή Αμερική και όλες οι ήπειροι τρέχουν να κατακτήσουν τον κόσμο, το σύμπαν, την Σελήνη, τον Άρη και τ' αστέρια; Τί θα ωφελήσει τον άνθρωπο αν αποκτήσει τον κόσμο όλο και βλάψει την ψυχή του, αν χάσει την ψυχή του; Από ποιόν θέλετε ώ άνθρωποι να κατακτήσετε την Σελήνη; Από ποιόν να πάρετε τα άστρα; Από τον Κύριο ο Οποίος τα έχει σπείρει σαν αλλά άνθη στην ατέλειωτη απεραντοσύνη; Πόσο ελεεινός είναι ο ευρωπαίος άνθρωπος όταν εκστρατεύει κατά του ουρανού σαν να πρόκειται για τον εχθρό του!

*Κάθε ιερός ναός είναι και ένα κομμάτι του ουρανού επάνω στην γη. Και όταν είσαι μέσα στον ναό, ήδη βρίσκεσαι στον ουρανό. Έτσι, όταν ή γη σε συνθλίβει με την κόλαση της, τρέξε στον ναό, μπες μέσα και να, είσαι μέσα στον παράδεισο. Αν οι άνθρωποι σε ενοχλούν με την κακία τους, να προσφεύγεις στον ναό, να γονατίζεις μπροστά στον Θεό και Εκείνος θα σε προσλάβει κάτω από την γλυκιά και παντοδύναμη προστασία Του. Αν πάλι συμβεί να πέσουν επάνω σου ολόκληρες λεγεώνες δαιμόνων, εσύ τρέξε στον ναό, ανάμεσα στους Αγγέλους, επειδή ο ναός είναι πάντοτε γεμάτος από Αγγέλους και οι Αγγελοι του Θεού θα σε προστατεύσουν από όλα τα δαιμόνια του κόσμου αυτοί και τίποτα δεν μπορούν να σου κάμουν.

*Μην λησμονείτε αδελφοί: εμείς οι Χριστιανοί είμαστε ισχυροί διά του Θεού. Ποιος μπορεί τότε να είναι ισχυρότερος από εμάς; Κανείς! Κανείς! Κανείς! Κανείς από τούς ανθρώπους μα και από τούς δαίμονες! Μα δίχως το Θεό, τί είμαστε εμείς οι άνθρωποι σε αυτό τον κόσμο; Παιχνίδι της αμαρτίας, παιχνίδι του κακού, παιχνίδι στα χέρια του διαβόλου. Ω αδελφέ, ώ άνθρωπε, με κάθε αμαρτία με την οποία σε καταβάλλει ο διάβολος γελά μαζί σου. Και όταν σε καταβάλλει σε πολλές αμαρτίες, τότε ορμαθός από πολλά δαιμόνια σιμώνουν γύρω σου από κάθε γωνιά.

*Όταν ο άνθρωπος δεν είναι με τον Θεό, τότε πάντοτε γίνεται παιχνίδι του διαβόλου και ο διάβολος παίζει μαζί του: την μια του γεμίζει την ψυχή με ακάθαρτους λογισμούς, την άλλη του βομβαρδίζει την καρδιά με κακές επιθυμίες, άλλοτε πάλι πυρώνει την γλώσσα του με βρισιές, και άλλοτε τον παρακινεί σε συκοφαντία, σε καταλαλιά, σε κλοπή, σε ασωτία και σε κάθε άλλη κακή πράξη.

*Ξέρετε αδελφοί ποιό είναι το ισχυρότερο όπλο του ανθρώπου στην γη, όπλο ακατανίκητο και πάντα νικηφόρο; Είναι ή προσευχή,

μάλιστα η προσευχή! Επειδή διά της προσευχής ο άνθρωπος παραδίδει στον Θεό όλη την ψυχή και όλη την καρδιά και όλη την ζωή του και ο Θεός γίνεται υπέρμαχος του και ο προστάτης του. Τί μπορούν τότε να του κάμουν οι άνθρωποι και οι δαίμονες; Τίποτε! Τίποτε! Τίποτε! Γι' αυτό και ο Κύριος μας επιτάσσει στο Ευαγγέλιο Του: «Αδιαλείπτως προσεύχεσθε» (Α' Θεσ. 5, 17).

*Γιατί τόσο πολύ κακό στον κόσμο στις μέρες μας; Είναι επειδή οι άνθρωποι απέρριψαν το αποτελεσματικότερο όπλο, το νικηφόρο όπλο το οποίο νικά το κάθε κακό με βεβαιότητα και σε όλα τα πεδία των μαχών, νικά την κάθε αμαρτία, τον κάθε δαίμονα και το όπλο αυτό είναι η προσευχή, η προσευχή και η νηστεία. Είναι το αποτελεσματικότερο όπλο επειδή είναι του Θεού, επειδή είναι του Χριστού, είναι το όπλο του μόνου αληθινού Θεού σε όλους τους κόσμους.

*Γιατί ή Ευρώπη περιέπεσε στις μέρες μας σε τόσα δεινά, σε τόσα αδιέξοδα; Είναι επειδή απέρριψε τον Χριστό, απέρριψε το ιερό Του Ευαγγέλιο, απέρριψε το ανίκητο όπλο Εκείνου: την προσευχή και την νηστεία. Τα απέρριψε και ζητά να λύσει όλα της τα προβλήματα χωρίς τον Χριστό. Και μάλιστα, όχι μόνο χωρίς τον Χριστό μα και αντίθετα από τον Χριστό. Μα όποιος μάχεται τον Χριστό και Θεό, εκείνος γίνεται σύντροφος των δαιμόνων. Και τί είναι αυτό πού απομένει από αυτό τον άνθρωπο μέσα σε ένα τέτοιο πόλεμο; Πτώμα! Μονάχα πτώμα!

*Μέχρι πού ο Χριστός δεν φανερώθηκε στον γήινο κόσμο μας με το Ιερό Του Ευαγγέλιο, εμείς οι άνθρωποι δεν γνωρίζαμε μήτε ποιό είναι το καλό μήτε και ποιό το κακό, μήτε τί είναι αλήθεια μήτε και τί είναι ψέμα, ούτε τί είναι δίκαιο μα ούτε και τί είναι άδικο. Και το κυριότερο, δεν γνωρίζαμε ούτε τί σημαίνει καλός άνθρωπος. Μόλις με τον Χριστό τα γνωρίσαμε όλα αυτά: καλό είναι μονάχα αυτό πού προέρχεται από τον Κύριο και Χριστό και οδηγεί στον Κύριο. Το ίδιο και με την αλήθεια και με το δίκαιο. Και ποιος είναι ο καλός άνθρωπος; μόνον ο άνθρωπος του Χριστού είναι καλός, δηλ. με άλλα λόγια, μόνον ο Χριστιανός είναι αληθώς καλός άνθρωπος.

*Δεν υπάρχει τίποτε δυσκολότερο και πιο υπεύθυνο σε αυτό τον γήινο κόσμο από το καθήκον της χριστιανής μητέρας. Επειδή το κύριο καθήκον της είναι να εξασφαλίσει στα τέκνα της την αθανασία και την αιώνια ζωή. Αν τούς εξασφαλίσει αυτά, έχει εξασφαλίσει για τον εαυτό της τον παράδεισο στους ουραμούς. Αν δεν το κατορθώσει όμως, ή ψυχή της θα κατρακυλήσει στην κόλαση όπου ο αιώνιος κλαυθμός και βρυγμός των οδόντων.

*Κάθε άνθρωπος είναι ο αιώνιος αδελφός σου, ο αιώνιος συνάδελφος σου. Πρόσεχε λοιπόν πώς του συμπεριφέρεσαι! Πρόσεχε τί σκέφτεσαι περί αυτού! Πρόσεχε τί επιθυμείς γι' αυτόν! Επειδή στην αιωνιότητα μέλλεις να ζήσεις μαζί με εκείνον. Γι' αυτό, ας είναι όλα μέσα μας αθάνατα και αιώνια: ή αγάπη μας προς τον άνθρωπο, το αγαθό μας, ή αλήθεια μας, ή δικαιοσύνη μας. Για να μην ντρεπόμαστε στον άλλο κόσμο μήτε για την αγάπη μας μήτε για το καλό μας μήτε για την αλήθεια μας μήτε και για την δικαιοσύνη μας ενώπιον του Κυρίου.

*Οι ασκητές είναι οι μοναδικοί ιεραπόστολοι της Ορθοδοξίας και ο ασκητισμός είναι η μόνη ιεραποστολική σχολή μέσα στην Ορθοδοξία. Η ορθοδοξία είναι άσκηση και ζωή γι' αυτό και μονάχα διά της α-

σκήσεως και της ζωής επιτελείται το κήρυγμα και η ιεραποστολή. Η ανάπτυξη της ασκητικότητας -προσωπικά και καθολικά- αυτή πρέπει να γίνει ή εσωτερική αποστολή της Εκκλησίας μας μέσα στον λαό. Οι ενορίες πρέπει να μεταβληθούν σε ασκητικά κέντρα, αλλά αυτό μπορεί να το επιτύχει μονάχα ένας εφημέριος - ασκητής. Πρέπει να ενισχύσουμε την προσευχή και την νηστεία, να αναπτύξουμε την εκκλησιαστική ευταξία ή οποία είναι από τα κύρια μέσα της Ορθοδοξίας με το όποιο εκείνη επιδρά αναγεννητικά στον άνθρωπο. Όλα αυτά όμως απαιτούν ως προϋπόθεση: οι ιερείς και οι μοναχοί μας να γίνουν οι ίδιοι ασκητές.

*Αν ή σκέψη του ανθρώπου δεν απολήγει στον Θεό, παραμένει λειψή και ατελής. Γι' αυτό και σταδιακά ξηραίνεται, ώσπου στο τέλος μαραίνεται τελείως. Όσα ισχύουν για την ανθρώπινη σκέψη ισχύουν και για το συναίσθημα. Αν δεν γαντζωθεί στο Θεό, τότε και εκείνο εξατμίζεται γοργά, ξεψυχά ώσπου στο τέλος πεθαίνει. Αυτός ο νόμος ισχύει και για ολόκληρο τον άνθρωπο. Αν ή ύπαρξη του δεν καταλήγει στον Θεό, παραμένει λειψή και ατελής. Πεθαίνει σταδιακά μέσα του κάθε τί το μεγάλο και υψηλό και παραμένει ότι ασήμαντο και μηδαμινό.

* Η αθανασία του ανθρώπου ξεκινά από την σύλληψή του μέσα στην κοιλία της μητέρας του. Και τότε αρχίζει ο παράδεισος και ή κόλαση του ανθρώπου; Από την ελεύθερη επιλογή για το θεϊκό αγαθό ή για το δαιμονικό κακό, για τον Θεό ή για τον διάβολο. Και ο παράδεισος μα και η κόλαση του ανθρώπου αρχίζουν εδώ από την γη για να συνεχιστούν αιώνια στην άλλη ζωή. Τί είναι ο παράδεισος; Είναι η αίσθηση της παρουσίας του Θεού. Αμα ο άνθρωπος αισθάνεται εντός του τον Θεό, είναι ήδη στον παράδεισο, γιατί όπου είναι ο Θεός εκεί είναι και η Βασιλεία του Θεού, εκεί και ο παράδεισος. Από τότε πού ο Θεός Λόγος κατέβηκε στην γη και έγινε άνθρωπος, ο παράδεισος έγινε η αμεσότερη πραγματικότητα για την γη και τον άνθρωπο. Επειδή, όπου είναι ο Χριστός εκεί και ο παράδεισος.

*Κάθε πράγμα σε αυτό τον κόσμο είναι ένα κάδρο στο οποίο ο Θεός έχει κορνιζώσει και από μία σκέψη του. Όλα τα πράγματα μαζί, συναποτελούν το πολύχρωμο μωσαϊκό των σκέψεων του Θεού. Βαδίζοντας από πράγμα σε πράγμα, διαβαίνουμε από την μια σκέψη του Θεού στην άλλη, από την μια αγιογραφία του Θεού στην επόμενη. Βαδίζοντας από άνθρωπο σε άνθρωπο, προχωρούμε από την μια εικόνα του Θεού στην άλλη. Ενώ ο Θεός στα πράγματα έχει κορνιζώσει τις σκέψεις Του, στον άνθρωπο κορνιζωσε την μορφή Του, την δική Του εικόνα.

«Οτι εν πλήθει σοφίας πλήθος γνώσεως και ό προστιθείς γνώσιν προσθήσει αλγημα» (Έκκλ. 1, 18). Δεν υπάρχει μεγαλύτερο βάσανο από την σκέψη την ίδια. Δεν είναι κόλαση μεγαλύτερη από την σκέψη ή οποία είναι πλήρως αποκομμένη από τον Πλάστη και Θεό κάθε σκέψης, τον Κύριο Ιησού Χριστό, τον Θεό Λόγο. Η ανθρώπινη σκέψη χωρίς τον Κύριο και Χριστό δεν μπορεί να γνωρίσει μήτε τον εαυτό της μήτε και τον κόσμο γύρω της.

*Σοφία είναι το να ζει κανείς με ευαγγελική «ευταξία», με ευαγγελική «ακρίβεια». Αφροσύνη πάλι είναι το να ζει κάποιος διασκεδάζοντας

ατάκτως, αναλώνοντας την ψυχή του σε αμαρτίες και πάθη. Σοφός εκείνος πού χτίζει το οικοδόμημα της ψυχής του στην τήρηση των ιερών εντολών του Ευαγγελίου. Άφρων είναι εκείνος πού πράττει το αντίθετο. Γιατί όλα όσα οικοδομούνται επάνω στον Ιησού Χριστό αντέχουν σε όλες τις καταιγίδες και φουρτούνες και στα δεινά των πειρασμών, της αμαρτίας, του θανάτου και του διαβόλου. Ότι πάλι οικοδομείται δίχως Χριστό και ερήμην του Χριστού και ενάντια στον Χριστό, εύκολα καταρρέει και συντρίβεται μόλις φανούν οι φουρτούνες των πειρασμών, των αμαρτιών και των παθών, μα κυρίως όταν φανούν ο άνεμος του θανάτου και του δαιμονισμού.

*Για μάς τούς Χριστιανούς, τούς φωτισμένους και διαφωτισμένους εν Χριστώ, τα πάντα σε αυτό τον κόσμο έχουν νόημα και αξία εφόσον αποτελούν μέσον και οδό προς την αιωνιότητα. Επειδή εμείς, βλέπουμε εκείνο πού δεν φαίνεται και ατενίζουμε το αόρατο. Ρυθμίζουμε όλη μας την ζωή μέσα στον χρόνο με βάση εκείνο πού είναι αιώνιο, το ανθρώπινο με βάση το Θεανθρώπινο. Όσο υπάρχει κάτι το αιώνιο μέσα στα όρια του χρονικού, συντηρούμαστε με αυτό. Όταν όμως αυτό εκλείπει, το αναζητούμε πέρα από τον χρόνο, στο Βασίλειο του ατελεύτητου και αοράτου. Ατενίζουμε τα πάντα υπό το πρίσμα της αιωνιότητας, δηλ. υπό το πρίσμα του Χριστού, αφού Εκείνος είναι ο αιώνιος Θεός και Κύριος.

*Ο αγώνας μας είναι ενάντια στους εχθρούς της αιωνιότητας και της αθανασίας μας. Αυτοί είναι: οι αμαρτίες μας, τα πάθη μας, οι πόθοι μας, τα πνευματικά της πονηρίας (Εφ. 6, 12). Κάθε αμαρτία κλέβει και λίγη από την αιωνιότητα μας και απονεκρώνει την αθανασία μας. Ας μη γελιόμαστε: ή φιλία με την αμαρτία είναι έχθρα με τον Θεό, έχθρα με τον Κύριο και Χριστό.

*Δίχως την πίστη στον Κύριο και Χριστό, δίχως την αναγέννηση εν Χριστώ τω Κύριω, δίχως την ζωή εν Χριστώ τω Κυρίω ο άνθρωπος είναι και παραμένει εργαστήριο δαιμόνων.

*Πώς μπορεί ο άνθρωπος να αποδείξει πώς σήμερα είναι του Χριστού ενώ μέχρι χτές δεν ήταν δικός Του; Δίχως αμφιβολία, με καινές σκέψεις στην θέση των παλαιών, με καινά αισθήματα στην θέση των παλαιών, με καινές επιθυμίες στην θέση των παλαιών, με μια λέξη: με καινή ζωή στην θέση της παλαιάς και μάλιστα ζωή ευαγγελική και Θεανθρώπινη.

*Της φιλανθρωπίας του Χριστού ουκ έσται τέλος. Διότι ο Χριστός, για να αποκτήσουμε εμείς οι άνθρωποι την αιώνιο ζωή Του και να ζήσουμε εν Αυτό, δεν μας ζητά να έχουμε μόρφωση, μήτε δόξα, μήτε πλούτο, μήτε και κάτι, το οποίο κάποιος από εμάς δεν κατέχει, παρά ζητά αυτό πού όλοι μας μπορούμε να έχουμε. Αυτό το κάτι είναι ή πίστη.

*Δίχως τον γλυκύτατο Κύριο και Χριστό είναι δίχως νόημα, φοβερός και σύντομος ο επίγειος βίος, πολύ δε περισσότερο η αιωνιότητα πού είναι ατελείωτη και απεριόριστη. Όπου υπάρχει ο θάνατος εκεί αληθινή χαρά δεν υπάρχει. Μέσα στην βοή και τον χαλασμό της αμαρτίας, μέσα στην μέθη από την γλυκύτητα της αμαρτίας, οι άνθρωποι αναγορεύουν σε χαρές της ζωής πλείστες ανοησίες και ασήμαντα πράγματα. Γιατί είναι ανόητα και ασήμαντα όλα εκείνα

που απομακρύνουν τον άνθρωπο από τον Κύριο και Χριστό, όσα δεν του εξασφαλίζουν την αθανασία και την αγιότητα του Χριστού.

* Δεν υπάρχει μεγαλύτερη φρίκη από την αιωνιότητα δίχως Χριστό. Εγώ θα δεχόμουν με χαρά να είμαι στην Κόλαση μαζί με τον Χριστό (συγχωρήστε μου το παράδοξο) παρά στον Παράδεισο δίχως Χριστό. Γιατί όπου δεν είναι Εκείνος, τα πάντα μεταβάλλονται σε κατάρα, σε πίκρα και σε φρίκη.

*Η κάθε ευαγγελική αρετή γίνεται στα χέρια του ορθοδόξου χριστιανού πινέλο με το οποίο ζωγραφίζει στην ψυχή του την εικόνα του Χριστού μέχρι να την ολοκληρώσει. Όταν δεις την ψυχή ενός τέτοιου ανθρώπου, βλέπεις την εικόνα του Χριστού και λες μέσα σου: αλήθεια, ο άνθρωπος αυτός τοποθέτησε στο σώμα του την εικόνα του Χριστού, έφτασε το ύψιστο νόημα της ζωής και πλούτισε πλούτο αδαπάνητο.

*Συχνά η εικόνα του Θεού μέσα στον άνθρωπο είναι πλακωμένη από την λάσπη των ηδονών και το κατράμι των παθών, από τα αγκάθια της αμαρτίας και την ήρα των επιθυμιών. Γι' αυτό λέγεσαι ορθόδοξος χριστιανός, για να καθαρίσεις όλα αυτά πάνω από την εικόνα του Θεού στην ψυχή σου και να λάμψει και πάλι ή εικόνα εκείνη με το θεικό της κάλλος. Αν το καταφέρεις αυτό, τότε θα αγαπήσεις τον άνθρωπο στην αμαρτία του γιατί ποτέ δεν θα εξισώσεις την αμαρτία με τον αμαρτωλό και το έγκλημα με τον εγκληματία. Πάντα θα ξέρεις να ξεχωρίζεις την αμαρτία από τον αμαρτωλό, να καταδικάζεις την αμαρτία και να σπλαχνίζεσαι τον αμαρτωλό.

*Η αγιότητα αποτελεί την φυσική κατάσταση για την θεοειδή ανθρώπινη ψυχή και γι' αυτό η αγιότητα μας θέλημα του Θεού εστί (Α' Θεσ. 4, 3). Αυτό θέλει από εμάς ό Θεός, αυτό απαιτεί, σε αυτό συνίσταται όλο το θέλημα Του προς εμάς. Και εμείς ικανοποιούμε το θέλημα Του όταν πράττουμε αυτό πού είναι άγιο, αυτό πού αγιάζει και φωτίζει.

*Τί είναι οι Πράξεις των Αποστόλων; Είναι οι πράξεις του Χριστού τις όποιες επιτελούν οι Απόστολοι με την δύναμη Εκείνου ή καλύτερα, διά του Χριστού που είναι μέσα τους και ενεργεί δι' αυτών. Και τί είναι οι Βίοι των Αγίων; Τίποτα περισσότερο από την προέκταση των Πράξεων των Αποστόλων. Μέσα τους έχουμε το ίδιο Ευαγγέλιο, την ίδια βιωτή, την ίδια αλήθεια, την ίδια δικαιοσύνη, την ίδια αγάπη, την ίδια πίστη, την ίδια αιωνιότητα, την ίδια δύναμιν εξ ύψους, τον ίδιο Θεό και τον ίδιο Κύριο. Αυτή η προέκταση των ζωοποιών θείων δυνάμεων στην Εκκλησία του Χριστού διά των αιώνων και από γενεά σε γενεά αποτελεί την ζώσα Ιερά Παράδοση.

*Η διάνοια πού ζει και εκφράζεται μέσα από την αμαρτία, το κακό και τον θάνατο είναι κατάρα Θεού. Μεγάλη διάνοια - μεγάλη κατάρα. Με μια διάνοια δίχως καλοσύνη και ευγένεια ό άνθρωπος είναι σωστός διάβολος γιατί ό διάβολος είναι μεγάλη διάνοια δίχως ίχνος καλοσύνης και αγάπης. Άνθρωπος έξυπνος μα δίχως καλοσύνη και συμπόνια είναι κόλαση για την ψυχή και την καρδιά, κόλαση για όλη την ανθρωπότητα.

Κάθε λογισμός και κάθε αίσθηση οδηγούν σταδιακά την ψυχή είτε προς τον παράδεισο είτε προς την κόλαση. Αν ό λογισμός είναι έλλογος, τότε συνδέει τον άνθρωπο με τον Θεό Λόγο, με τον ύψιστο Λογισμό, με

την Παναξία, πράγμα πού είναι ήδη ο παράδεισος. Εάν πάλι είναι άλογος ο λογισμός ή και παράλογος, τότε συνδέει αναπόφευκτα τον άνθρωπο με τον Παράλογο, τον Ανόητο, με τον διάβολο, πράγμα πού είναι ήδη η κόλαση. Όσα ισχύουν για τον λογισμό ισχύουν και για τις αισθήσεις. Όλα αρχίζουν εδώ, από την γη: και ο παράδεισος μα και η κόλαση του ανθρώπου.

Η επιλογή και μετάφραση των κειμένων έγινε αφιλοκερδώς από τον σερβομαθή θεολόγο κ. Γεώργιο Κ., από τα εξής δύο βιβλία:

α) ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΤΟΥ ΘΕΑΝΘΡΩΠΟΥ – Βελιγράδι 1980, Ι. Μονή Τσέλιε.

β) ΘΕΟΦΟΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΑ – Άγ. Όρος 2007, Ι. Μονή Χελανδαρίου.